

Η Συνθήκη της Λωζάνης

Η Ελλάδα προσανατολισμένη προς τη διασπασμένη πλέον Αντάντ και ουσιαστικά εξαρτημένη από την Αγγλία, βρίσκεται στην πιο δυσχερή θέση από την ημέρα της αποβίβασης του ελληνικού στρατού στη Σμύρνη το Μάιο του 1919. Είναι δέσμια τη δικής της τυχοδιωκτικής πολιτικής αλλά και θύμα των στρατιωτικών και κυρίως οικονομικών συμφερόντων των υποτιθέμενων φίλων και συμμάχων, που με κυνικότατο τρόπο επεδίωκαν να διασφαλίσουν.

Στις 8 Σεπτέμβρη του 1922 ο Ιταλός υπουργός των Εξωτερικών κάλεσε τον Έλληνα πρεσβευτή Μεταξά, για να του κοινοποιήσει ότι η Ιταλία ενόψει της σύγκλησης συνδιάσκεψης για τον κανονισμό του Ανατολικού Ζητήματος, θεωρεί έκπτωτες τις ειδικές συμφωνίες με την Ελλάδα για τα Δωδεκάνησα.

Η διπλωματική ιδιοφυΐα του Βενιζέλου δεν ήταν παρούσα για να αντιμετωπίσει τη νέα ιταλική πρόκληση. Ο θριαμβευτής των Σεβρών, που δεν είχε εκλεγεί ούτε καν βουλευτής στις εκλογές του Νοέμβρη του 1920, πικραμένος είχε αποχωρήσει από την πολιτική. Η μισαλλοδοξία και τα διχαστικά πάθη πέτυχαν να ακυρώσουν ό,τι με κόπους και αίμα είχε κερδηθεί στα διπλωματικά τραπέζια και στα πεδία των μαχών.

Οι μεγάλες Δυνάμεις αδιαφορούν για την πρωτοφανή ασυνέπεια της ιταλικής εξωτερικής πολιτικής και αρκούνται σε απλές διαμαρτυρίες και διακοινώσεις.

Οι διακηρυγμένες αρχές "περί αυτοδιάθεσης των λαών" για τις οποίες, υποτίθεται, πολέμησαν, είναι ήδη γράμμα κενό.

Η Αγγλία επιχείρησε να αποτρέψει την ακύρωση της συνθήκης προσφέροντας στην Ιταλία αποικιακές διευκολύνσεις στη Σομαλία (Τζουμπαλάνδη), υπό την προϋπόθεση να παραχωρηθούν τα νησιά στην Ελλάδα.

Με την ανακωχή των Μουδανιών (Οκτώβρης 1922), που υπογράφηκε χωρίς τη σύμπραξη της ελληνικής αντιπροσωπείας, αποφασίζεται η αποχώρηση του ελληνικού στρατού από την ανατολική Θράκη, που τον ακολούθησαν και 250.000 άμαχοι. Ξεριζώθηκε, έτσι, βίαια και ο Ελληνισμός της Αν. Θράκης και πύκνωσε το ρεύμα της προσφυγιάς.

Είναι φανερό ότι κάτω από τις παραπάνω διαμορφωμένες καταστάσεις στο εσωτερικό και εξωτερικό μέτωπο η Ελλάδα "οδηγείται" σε μια νέα διάσκεψη της ειρήνης με στόχο να περισωθεί ό,τι πλέον της απέμεινε.

Διπλωματικός εκπρόσωπος της Χώρας ορίζεται ο Ελ. Βενιζέλος ο οποίος βλέπει την κρισιμότητα των περιστάσεων και δέχεται να τεθεί επικεφαλής της ελληνικής διπλωματικής αποστολής στη Λωζάνη προκειμένου να συναφθεί "έντιμος ειρήνη". Ρόλος τραγικός για τον οραματιστή της Μεγάλης Ιδέας, το θριαμβευτή της συνθήκης των Σεβρών και δημιουργό της Μεγάλης Ελλάδας, να διαπραγματεύεται τον ακρωτηριασμό της.

Στο μεταξύ, από τις 28 Οκτωβρίου 1922, έχει εγκατασταθεί στην Ιταλία το φασιστικό καθεστώς του Benito Mussolini, που με δήλωσή του προς στον Έλληνα υπουργό Αλεξανδρή, που βρισκόταν στη Ρώμη, εκθέτει με σαφήνεια τις ιταλικές προθέσεις για προσάρτηση της Δωδεκανήσου.

Από την άλλη πλευρά η Τουρκία, αν και ηττημένη του ευρωπαϊκού πολέμου, μετά τη μικρασιατική καταστροφή υπαγορεύει τους όρους της στη διάσκεψη της ειρήνης και διαπραγματεύεται από θέση ισχύος, ερήμην των πρώτων νικητών, που έχουν εγκαταλειφθεί από τους συμμάχους της.

Η Ελλάδα είναι περισσότερο παρά ποτέ μόνη.

Η συνθήκη της Λωζάνης υπογράφεται στις 24 Ιουλίου 1923.

Το ζήτημα της Δωδεκανήσου "ρυθμίζεται" με το άρθρο 15, που δεν είναι παρά αντιγραφή του άρθρου 122 της συνθήκης των Σεβρών σύμφωνα με το οποίο:
" Η Τουρκία παραιτείται υπέρ της Ιταλίας παντός δικαιώματος και τίτλου επί των νήσων του Αιγαίου" (απαριθμούνται όλα τα νησιά και το Καστελλόριζο) και των παρακειμένων νησίδων και νησιδίων.

Τώρα όμως δεν υπάρχει πια για την Ιταλία αντίστοιχη υποχρέωση να παραχωρήσει στην Ελλάδα τα Δωδεκάνησα. Είναι η πρώτη φορά που η Ιταλία αποκτά στα Δωδεκάνησα τίτλους κατοχής βασισμένους στο διεθνές δίκαιο.

Ο Βενιζέλος με έγγραφη επιφύλαξή του επί του προσχεδίου της συνθήκης ειρήνης, που γίνεται αποδεκτή από τους συνέδρους, πετυχαίνει να μείνει μια μικρή ελπίδα για μελλοντικό διακανονισμό του Δωδεκανησιακού Ζητήματος με απευθείας διαπραγματεύσεις με την Ιταλία πράγμα που σήμαινε προσωρινότητα της κατοχής των νησιών και μετά τη συνθήκη της Λωζάνης, κρατώντας έτσι το ζήτημα "ανοιχτό" και εμποδίζοντας να θεωρηθεί οριστική η προσάρτησή τους.

Η Ιταλία με το υπ' αρ. 1354/28.8.1924 βασιλικό διάταγμα επικύρωσε τη συνθήκη της Λωζάνης, η ισχύς της οποίας άρχισε από τις 6 Αυγούστου 1923.